

3. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації роботи фахівця із соціальної роботи центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді» від 01.10.2012 № 613 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0613-12>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року» від 15.05.2013 № 341 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/341-2013-п>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді» від 1 серпня 2013 р. № 573 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/573-2013-п>

**О. В.Вакуленко,
НПУ імені М. П. Драгоманова**

УДК 316.42:35

СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ ЯК МЕХАНІЗМ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВИ ТА НЕДЕРЖАВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Анотація

В статті розглядаються законодавчі аспекти взаємодії держави та недержавних організацій через механізм соціального замовлення. Як стратегічний напрям реформування системи соціальних послуг на сьогодні розглядається розробка і впровадження механізму соціального замовлення на соціальні послуги на регіональному рівні за рахунок місцевих бюджетів на підставі визначення потреб територіальної громади у соціальних послугах.

Ключові слова: соціальна робота, соціальні послуги, соціальне замовлення, науковий супровід соціальних проєктів, соціальний експеримент.

Аннотация

В статье рассматриваются законодательные аспекты взаимодействия государства и негосударственных организаций через механизм социального заказа. Как стратегическое направление реформирования системы социальных услуг на сегодня рассматривается разработка и внедрение механизма социального заказа на социальные услуги на региональном уровне за счет местных бюджетов на основании определения потребностей населения конкретной территории в социальных услугах.

Ключевые слова: социальная работа, социальные услуги, социальный заказ, научное сопровождение социальных проектов, социальный эксперимент.

Annotation

In the article the legislative aspects of co-operation of the state and non-state organizations are examined through the mechanism of social order. As strategic direction of

reformation of the system of social services is for today examined development and introduction of mechanism of social order on social services at regional level due to local budgets on the basis of determination of necessities of territorial society in social services.

Keywords: social work, social services, social order, scientific accompaniment of social projects, social experiment.

Закордонний досвід та українська практика соціальної роботи говорять про особливу роль недержавних організацій у здійсненні соціальної роботи. Держава не має достатніх ресурсів (як матеріальних, так і людських), щоб забезпечити повне поле потреб у подоланні соціальних проблем вразливих категорій населення. Завдання держави визначити потреби щодо видів соціальних послуг, скоординувати діяльність громадських організацій для отримання таких послуг для населення регіону та проводити моніторинг якості надання послуг.

Метою статті є дослідження основних положень законодавчих засад що впровадження механізму соціального замовлення в Україні. Соціальне замовлення окрім розробки дієвого механізму впровадження, висуває й ряд вимог до самої діяльності надання соціальних послуг.

Переваги недержавних організаціями щодо надання послуг у соціальній сфері та суспільних відносин у тому, що НДО:

- більш наближені до відповідних цільових груп, на які спрямовані програма, послуги, допомога,
- вони краще знають проблеми та потреби цих цільових груп,
- вони можуть залучити додаткове фінансування на реалізацію програми (послуги), вирішення проблеми через кампанії збору коштів, залучення спонсорів, що дає можливість надати підтримку більшій кількості представників цільових груп або підвищити їх якість,
- їх діяльність не спрямована на отримання прибутку членами чи засновниками організації (вони є неприємницькими), а надходження спрямовуються на виконання цілей та завдань організації,
- до реалізації програм окрім фінансових ресурсів можуть залучити фахівців, волонтерів на громадських засадах, які мають досвід та кваліфікацію,
- є більш гнучкими та менш бюрократичними, що дозволяє швидко та якісно надавати відповідні послуги тощо [2].

Значною подією щодо можливості співпраці держави та недержавних організацій можна вважати прийняття Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка (Постанова КМУ від 12 жовтня 2011 р. № 1049), метою якого є законодавчого забезпечення процедури організації та проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання яких надається

фінансова підтримка за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та моніторингу їх реалізації [6].

Так, наприклад, у 2013 р. Державною службою молоді та спорту України (сьогодні – Міністерство молоді та спорту України) було оголошено конкурс з визначення програм (проектів, заходів) (затверджено Наказом Держмолодьспорту 28.01.2013 №187), розроблених всеукраїнськими молодіжними та дитячими громадськими організаціями за такими основними напрямками:

1) створення умов для інтелектуального самовдосконалення молоді, творчого розвитку особистості (проведення всеукраїнських та міжнародних конференцій, семінарів, форумів, фестивалів, тренінгів, круглих столів, акцій, концертів, конкурсів у різних жанрах мистецтва);

2) утвердження патріотизму, духовності, моральності та формування загальнолюдських цінностей (проведення всеукраїнських та міжнародних конференцій, семінарів, форумів, фестивалів, тренінгів, круглих столів, акцій, заходів з підтримки пластового (скаутського) руху);

3) пропаганда та формування здорового способу життя (проведення всеукраїнських та міжнародних конференцій, семінарів, форумів, фестивалів, тренінгів, круглих столів, виставок, акцій з профілактики та формування здорового способу життя);

4) створення сприятливого середовища для забезпечення зайнятості молоді (проведення всеукраїнських та міжнародних конференцій, семінарів, форумів, фестивалів, тренінгів, круглих столів, виставок, акцій з профорієнтаційної роботи серед молоді, підтримки підприємницьких ініціатив молоді, руху молодіжних трудових загонів);

5) інтеграція українських молодіжних організацій до відповідних європейських і світових організацій (проведення міжнародних конференцій, семінарів, форумів, акцій) [7].

На сьогодні в Україні проводиться законодавча робота й у сфері надання соціальних послуг сім'ям, дітям та молоді. Так, зокрема, розроблено проект Закону України «Про соціальне замовлення у сфері надання соціальних послуг сім'ям, дітям та молоді» (знаходиться на розгляді у ВР України), який визначає правові, організаційні та фінансові засади соціального замовлення, спрямованого на забезпечення та покращення умов життєдіяльності сімей, дітей та молоді, що опинилися в складних життєвих обставинах, а також порядок формування, конкурсного розміщення та виконання на контрактній основі загальнодержавних та місцевих соціальних замовлень юридичними та фізичними особами [3].

Відповідно до цього проекту *соціальне замовлення* – комплекс заходів організаційно-правового характеру, який забезпечує фінансування соціальних проектів з надання соціальних послуг сім'ям, дітям та молоді, зокрема шляхом закупівлі соціальних послуг.

Серед чинних документів особливої уваги вартує прийняття Порядку здійснення соціального замовлення за рахунок бюджетних коштів

(затверджено постановою КМУ від 29 квітня 2013 р. № 324), у якому визначено механізм формування, виконання і фінансування соціального замовлення соціальних послуг, що надаються недержавними суб'єктами, за рахунок бюджетних коштів, а також організації та проведення конкурсів із залучення таких коштів [5].

У цьому Порядку визначено такі основні терміни, як:

1) бюджетні кошти - видатки місцевих бюджетів, що не враховуються під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів;

2) виконавець соціального замовлення - недержавний суб'єкт, що надає соціальні послуги на підставі договору про залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг (далі - договір);

3) замовник соціальних послуг - орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцева держадміністрація (її структурний підрозділ), виконавчий орган міської (міста республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення) ради, що є розпорядниками бюджетних коштів та на яких покладається обов'язок з організації надання соціальних послуг чи виконання соціальних програм;

4) конкурс із залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг (далі - конкурс) - конкурентний спосіб визначення суб'єктів, що надають соціальні послуги, на підставі результатів рейтингового оцінювання конкурсних пропозицій;

5) конкурсна пропозиція - комплект документів, який готується учасником конкурсу та подається замовникові соціальних послуг;

6) недержавні суб'єкти - недержавні юридичні особи та фізичні особи - підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги;

7) отримувач соціальних послуг - фізична особа, яка перебуває у складних життєвих обставинах та якій безпосередньо надаються соціальні послуги.

У Порядку висвітлено основні етапи впровадження соціального замовлення. Першим етапом є формування соціального замовлення. Основні завдання:

1) визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах (з урахуванням методичних рекомендацій, розроблених Мінсоцполітики);

2) визначення пріоритетів соціального замовлення, що включають:

- перелік соціальних послуг, передбачених місцевою програмою розвитку системи їх надання за результатами визначення потреб, що не надаються закладами та установами комунальної форми власності;

- перелік соціальних груп та/або орієнтовну чисельність окремих категорій осіб, які є потенційними отримувачами соціальних послуг;

- орієнтовний обсяг щорічного фінансування соціального замовлення за рахунок бюджетних коштів.

Другий етап – виконання соціального замовлення, а саме: розроблення завдання на виконання соціального замовлення; організацію та проведення конкурсу; укладення договору та його виконання.

Третій етап – здійснення контролю за виконанням соціального замовлення (оцінювання якості наданих соціальних послуг, подання звітності).

При виконанні першого етапу щодо організації процесу визначення потреб населення у соціальних послугах та здійснення аналізу отриманих даних застосовуються Методичні рекомендації визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах (затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України 15.10. 2012 року № 648) [8].

Відповідно до Методичних рекомендацій основними складовими визначення потреб у соціальних послугах є такі:

- визначення соціальних груп, які потребують соціальних послуг, чисельності фактичних та потенційних отримувачів соціальних послуг;
- визначення соціальних проблем населення адміністративно-територіальної одиниці, які потребують розв'язання за допомогою соціальних послуг;
- вивчення стану системи надання соціальних послуг включаючи суб'єктів надання, перелік, обсяг, доступність та якість послуг;
- визначення переліку та обсягу соціальних послуг, необхідних для задоволення виявлених потреб населення адміністративно-територіальної одиниці;
- оцінка відповідності наявної системи надання соціальних послуг визначеним потребам населення;
- розробка пропозицій щодо розвитку та оптимізації системи соціальних послуг для ефективного задоволення потреб населення у таких послугах;
- визначення кадрових, фінансових ресурсів, необхідних для організації надання соціальних послуг відповідно до потреб населення адміністративно-територіальної одиниці.

Хочемо звернути увагу на важливість такого етапу роботи, адже від того наскільки якісно проведена дослідницька робота, залежить достовірність потреб населення громади і відповідно можливість вирішення найгостріших соціальних проблем на регіональному рівні.

Так, зокрема, у Методичних рекомендаціях визначено показники якості соціальних послуг як сукупність показників, які використовуються для оцінювання діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, які ґрунтуються на позитивній результативності соціальних послуг відносно її одержувачів і ступеня задоволення їх потреби в цих послугах [8].

Основні етапи процесу визначення потреб такі.

I етап - первинне визначення потреб у соціальних послугах населення адміністративно-територіальної одиниці шляхом збору й аналізу даних статистики, інформації про стан та динаміку соціально-демографічних процесів, чисельність фактичних та потенційних отримувачів соціальних послуг, наявні соціальні програми й служби. Збір інформації здійснюється шляхом надсилання управліннями праці та соціального захисту населення запитів до відповідних органів, установ та організацій.

За результатами опрацювання отриманої інформації, на I етапі визначаються тенденції соціально-демографічних процесів та тенденції змін чисельності соціальних груп, формулюються соціальні проблеми та ймовірні причини їх виникнення, визначаються показники фактичного надання соціальних послуг й незадоволений попит на соціальні послуги, визначається стан системи надання соціальних послуг адміністративно-територіальної одиниці.

II етап – визначення індивідуальних потреб населення у соціальних послугах шляхом вивчення індивідуальних потреб потенційних отримувачів за видами соціальних послуг та задоволеності наявними соціальними послугами фактичних отримувачів.

Визначення індивідуальних потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, у соціальних послугах проводять усі соціальні служби адміністративно-територіальної одиниці, зокрема, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг) шляхом відвідування цих осіб за місцем їх проживання/перебування та проведення комплексного обстеження та або опитування.

III етап – підсумковий аналіз даних, отриманих в процесі визначення потреб населення у соціальних послугах, визначення стратегічних пріоритетів, розробка пропозицій та плану заходів для розвитку й оптимізації системи соціальних послуг адміністративно-територіальної одиниці.

Під час проведення аналізу узагальнюються основні соціальні проблеми й можливі шляхи їх розв'язання, визначається перелік необхідних послуг на плановий період, зокрема, обсяг профілактичних заходів та послуг, прогностичний показник чисельності осіб, які будуть ними користуватися; визначається обсяг послуг, який має бути впроваджений додатково для задоволення виявлених потреб та попиту на послуги, визначаються заходи для покращення якісних характеристик послуг; обсяг необхідних ресурсів для надання соціальних послуг, у тому числі визначається розмір необхідного фінансування [8].

Можна також зазначити, що в Україні є певний локальний досвід впровадження механізму соціального замовлення. На сьогодні розроблено певні підходи законодавчого забезпечення соціального замовлення на регіональному рівні, проводиться й певна практична робота по впровадженню соціального замовлення в окремих регіонах України (міста Одеса, Харків, Полтава, інш.).

Отже, як бачимо в Україні на сьогодні напрацьовано певні нормативно-правові документи та практичні аспекти, які надають можливість застосовувати механізм соціального замовлення у соціальній сфері щодо соціальної підтримки, соціальної допомоги сім'ям, дітям та молоді, які знаходяться у складних життєвих обставинах.

На нашу думку, впровадження соціального замовлення повинно розглядатися як певний соціальний проект із врахуванням залучення можливостей та потреб державного та регіонального рівнів. Повинен здійснюватися науковий супровід такого проекту від відпрацювання соціального експерименту на регіональному рівні до впровадження на державному. Науковий супровід соціальної програми є необхідним компонентом, оскільки поєднує в собі теоретичні напрацювання, методики практичної реалізації та оцінку ефективності їх упровадження.

Література

1. Горемікіна Ю. В. Україна на шляху до Європейського союзу: інновації у сфері соціальних послуг / Вісник Хмельницького університету. – № 5 – 2009. – Т.1. – С.101-104.
2. Державне фінансування організацій громадянського суспільства. Як запровадити європейські стандарти? / О. Ю. Вінніков, Д. С. Ковриженко, М. В. Лациба та інш. – Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К.: Агенство «Україна», 2010. – 224 с.
3. Збірник робочих матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальне замовлення в Україні: 10 років впровадження», 26-27 березня 2011 р., – Одеса: Одеський суспільний інститут соціальних технологій за підтримки МФ «Відродження», 2011. – 86 с.
4. Колесніченко А. І., Славко Т. О. Теоретичні та практичні аспекти соціального замовлення як одного з способів реалізації муніципальної соціальної політики / Наукові праці. Том 69. Випуск 56. – Миколаїв, 2008. – С. 8-12.
5. Місцеві практики фінансування проектів неурядових організацій для дітей та молоді з із державного та місцевих бюджетів / Т.Яцків, О.Коваль, О.Смирнов, М.Шелеп – Львів, 2011. – 169 с.
6. Социальный заказ в Одессе: нормативно-методическое обеспечение. Сборник актов местного самоуправления по социальному заказу / Ассоциация поддержки гражданских инициатив “Ковчег”. - Одесса, 2003. – 65 с.
7. <http://dsmsu.gov.ua>
8. mlsp.gov.ua